

Oponentský posudek na bakalářskou práci „Je obrat k etice únikem od politiky? Ke vztahu subjektu, etiky a politiky v díle Judith Butler“, autorka: Sabina Vassileva

Jakub Jirsa

Podle autorky je tématem práce pokus ukázat „provázanost klíčových motivů – tělesnosti, viny, melancholie, truchlení, moci, násilí, – které napříč jejím dílem vystupují a jejichž použití postupně odkrývá nové významy“ (s. 6). Domnívám se, že práce tento úkol plní, avšak za cenu nepřítomnosti kritického odstupu od zpracovávaných textů Judith Butler. Předložená práce je podle mne výkladem klíčových (tragických?) momentů týkajících se eticko-politických aspektů „stávání se subjektem“ u Judith Butler.

V první kapitole autorka předkládá výklad o konstituci subjektu, ve kterém se soustředí především na vzájemnost mezi subjektem na straně jedné a normami na straně druhé. Výsledkem je subjekt, který je dle Butlerové melancholický, neprůhledný a zranitelný. Autorka si od začátku kapitoly všímá ambivalence „subjektivizace“ (s. 9). Velmi čtivě předkládá téma vztahu subjektu a norem (které subjekt utváří a které zároveň utváří subjekt) až k podvratným vztahům, které odkrývají skryté aspekty tohoto vztahu. Závěrem kapitoly je, že moderní subjektivita je nevyhnutelně melancholická (s. 25).

Ve druhé kapitole autorka začleňuje tento subjekt do společenského kontextu a poprvé otevírá téma truchlení. V této kapitole se poprvé dostane k interpretaci násilí. Přejít do politického stavu se děje paradoxně jako ve smluvní teorii přes přirozený stav (k tomuto problému viz níže), kde autorka ukazuje, jak „vyvlastnění Já“ komplikuje novověké představy o individu u jakožto základu společnosti a politiky. V závěru druhé kapitoly se autorka dostává také k otázce humanismu v díle Judith Butler.

Třetí kapitola se týká etické odpovědnosti: „není to provinilost na straně subjektu, která pro Butler představuje problém, nýbrž forma oslovení či odpovědi, kterou na tuto vinu dáváme. Neoliberální morálka západního světa, jejímž protagonistou je figura plně soběstačného člověka, redukuje toto oslovení na morální souzení. A to je problematické, ne-li násilné.“ (s. 47). Tato citace podle mne vystihuje téma této závěrečné kapitoly.

Moje první obecná námitka se týká vztahu autorky k textům Judith Butler. Domnívám se, že autorka se nechala texty Judith Butler pohlit a nedokázala si od nich udržet odstup nutný ke kritické interpretaci. To nikterak *a priori* nesnižuje správnost výkladů klíčových aspektů díla. Je však otázka, nakolik předložená práce Butlerové myšlení skutečně vykládá či interpretuje. Místy se nemohu ubránit dojmu, že se autorka nechává textem Judith Butler až příliš strhnout (tak jak to známe často u interpretů Martina Heideggera, kteří podlehnou jeho žargonu) a například píše: „Truchlitelný život je takový život, za jehož ztrátu by se truchlilo, počítala by se jako ztráta a život by tudíž byl před ztrátou zabezpečen.“ (s. 34) Pokud opomineme syntaktické nejasnosti, není tato věta výkladem Butlerové, ale naopak sama potřebuje výklad.

Druhá obecná námitka vychází z té první. Autorka si nikde neklade kritické otázky ohledně Butlerové teorie, kterou pečlivě vykládá. Ve výsledku se k možným problémům a otázkám dostane až na

závěrečných dvou stranách práce. Výklady politické filosofie prochází tenká linie mezi řádem na straně jedné a násilím (v textu viz s. 51). Klasický výklad, který se soustředil na interpretaci *přechodu* od násilí k normám, vyústil v moderní liberalismus (nejzřetelněji u Locka). S kritikou liberalismu je často spojena i kritika zdánlivé jednoduchosti tohoto přechodu, která se snaží ukázat původ norem v násilí, resp. nemožnost jasného odlišení norem na straně jedné a násilí na straně druhé (např. Schmitt, Benjamin, Agamben). Pokud je klasický liberalismus vinen neschopností náležitě pracovat s pojmem násilí, pak je otázka, zda druhá strana dokáže náležitě zohlednit roli norem, resp. „lepší anděly naší přirozenosti“. Podle mne se v práci (a v díle Judith Butler) ukazuje, že upřednostněním pouze jedné z těchto stran, se dospěje k neúplnému výkladu. Analýza, kterou práce předkládá, se odehrává v kontextu smutného světa, ve kterém se truchlí, proviňuje a jedná pouze násilně. Jde o svět, ve kterém chybí soucit, láska či vděčnost. I v případě autora jako je Hobbes platí, že zranitelnost je spojena se sociálními vztahy (které navazuje, abychom se zranění vyhnuli), ale Butlerová se na rozdíl od něj soustředí na to, že ochrana před zranitelností s sebou nese „viktimizaci prekarizovaných“, jelikož ochranou zranitelných osob dochází sice k „úlevě“, ale možná je větší *naše* úleva, kterou zastíráme, že „tento přístup nedokáže zachytit ani čelit strukturálním formám násilí, které vystavují určité populace nežitelné prekaritě“ (s. 56). Ať člověk učiní cokoli, je to špatně.¹

Třetí, taktéž související námitka, se týká zacházení se staršími filosofy jako je Hobbes, Hegel či Nietzsche. Má například Butlerová právo přejít od provinění *vůči bohu* (Nietzsche) k provinění z důvodu propletení s mocí (s. 13)? Problematická je i interpretace Hobbese (s. 27-28, 31): vždyť Hobbes ukazuje, že právě proto, že je člověk v přirozeném stavu zranitelný (a osamocený), opouští tento stav a uzavírá politické společenství. Hobbeseův jedinec v přirozeném stavu je „soběstačné individuum“ ve velmi omezeném smyslu a jeho život je, jak známo, „ošklivý, zvířecí a krátký“. Pokud bychom chtěli v dějinách politické filosofie najít samostatné individuum v přirozeném stavu, byl by to Rousseauův divoch (obávám se však, že to by Butlerové příliš nevyhovovalo). Dále není pravda, že by Locke zakládal individuální lidská práva na vlastnictví vlastní osoby (s. 31). Vlastnictví sebe sama je jednou částí argumentu pro vlastnická práva (*Druhé pojednání o vládě* §27). To, co autorka nazývá individuální lidská práva, je zakotveno v lidské přirozenosti (přirozeně právní interpretace: rovnost a svoboda, která nám podle Locka od přirozenosti náleží), anebo ve skutečnosti, že jsme stvořeni k obrazu Božímu (teologická interpretace: naše hodnota se odvozuje od stvoření).

Drobné dotazy:

- s. 15 a „lékařský performativ“: pokud nic neslíbím, slib neexistuje, pokud nepronesu danou formuli, loď nepokřtím; co se stane, když lékař při porodu nic nepronesu?
- V oddíle „Melancholie genderu“ podle mne dochází ke kruhové interpretaci; pouze pokud je napřed melancholie chápána jako založená v zapřené ztrátě, platí, že vznik psyché odhaluje svět jako „kontingentně uspořádaný skrze určité druhy zamlčených odvržení“ (s. 23).
- S. 24, bylo by dobré vysvětlit, co to znamená „objektivní“.

¹ Problém násilí a norem je podle mne typem otázky „slepice nebo vejce“. Aristotelés ukazuje, že tato otázka může mít odpověď: v teleologickém kontextu je primární slepice. Nevím však, v čem by měla spočívat výhoda interpretace Já jeho vztahů založená na zcela negativních konceptech (vína, truchlení, násilí apod.). Tato poznámka míří na Butler, nikoli na předloženou práci.

- S. 31, nerozumím větě „Tělesná zranitelnost by pak znamenala pravý opak, tedy to, co Kant označuje za heteronomii.“ Heteronomie je jednání na základě příkazů, které mi jsou vnější; myslí se tedy, že „tělesná zranitelnost“ by pak byla chápána jako méně vnější motivace?
- S. 37 proč se autorka (resp. Butler) domnívá, že Antigona byla vyloučena z politického společenství, resp. kde je doklad, že toto vyloučení souviselo s incestem a nikoli s faktem, že šlo o ženu (jak by se zdálo z prvních výstupů Isméné; i Kreón Antigonu trestá za to, co udělala, a nejsem si vědom obecné kritiky, že jednala, tj. že vstupuje do politického společenství, kam nepatří)? Problematické je i hovořit o „marginalizovaném životě“ v případě mrtvého Polyneika, který k domovské obci přivedl nepřátelské vojsko Argu, a v boji se svým bratrem zahynul; Kreón jej nechává bez pohřbu jako nebezpečného vlastizrádce, který ohrozil bezpečí a svobodu *polis*.

Autorka si podle mne ukousla příliš velké sousto. I když komplexní téma ve výsledku - s ohledem na skutečnost, že jde o práci bakalářskou – téměř zvládla zpracovat, nedostatkem práce se jeví právě její komplexnost. Témat či textů, které se v práci objevují, mohlo být méně. Práce je velmi hutná, až se místy (zejména v případě dlouhé analýzy truchlení) ztrácí hlavní interpretační linie, která byla naznačena v úvodu práce.

Nicméně jde podle mne o víceméně zdařilou bakalářskou práci. Autorka prokázala velmi dobrou znalost díla Judith Butler. Text a argumentace se sledují velmi dobře. Autorka zdařile užívá sekundární literaturu. S ohledem na výše řečené však navrhuji výsledek **velmi dobře**.

23.08.2021